

Istraživanje: Na Balkanu je više nasilja nego u zapadnoj Europi, manje nego u Africi

Index, 10.10.2021.

STOGODIŠNJI stereotip o Balkanu kao prostoru sveprisutnog nasilja, srušila je netom objavljena knjiga koja pokazuje da je nasilje na Balkanu malo izraženije nego u sjevernoj, zapadnoj i središnjoj Europi, ali i manje prisutno nego u zemljama istočne Europe, Americi ili Africi.

Knjiga se bavi kriminološkim istraživanjem smrtonosnog nasilja u šest balkanskih zemalja, rad je hrvatske kriminologinje Anna-Marie Getoš Kalac i tiskana je kod jednog od vodećih znanstvenih izdavača - Springera. Balkanska studija o ubojstvima ("Violence in the Balkans - First Findings from the Balkan Homicide Study") pruža izvorne empirijske podatke iz 2073 sudska spisa u Hrvatskoj, Mađarskoj, Kosovu, Sjevernoj Makedoniji, Rumunjskoj i Sloveniji. Analizirajući podatke o 2416 počinitelja i 2379 žrtava, knjiga pomno proučava situacijske, kriminogene, žrtvoslovne i proceduralne karakteristike smrtonosnog nasilja na Balkanu, kaže u predgovoru jedan od vodećih njemačkih kriminologa Hans-Jörg Albrecht i dodaje da se knjiga posebno usredotočuje na ono što bi te situacije moglo navesti da postanu smrtonosne.

Pojavnost smrtonosnog nasilja

Empirijski podaci dali su sliku pojavnosti smrtonosnog nasilja na Balkanu prema kojoj se ono najviše događa u manjim gradovima, a najmanje u najvećim i ujedno glavnim gradovima tih zemalja. Dovršena ubojstva obično se događaju među ukućanima, odnosno između intimnih partnera i članova obitelji, dok u slučajevima pokušaja ubojstva žrtva i počinitelj najčešće nisu u obiteljskim vezama. Na Balkanu, kao i u cijeloj Europi, smrtonosno nasilje između potpunih stranaca predstavlja iznimku i događa se u manje od 15 posto slučajeva, kaže se u istraživanju Anna-Marie Getoš Kalac. Počinitelji smrtonosnog nasilja najčešće su muškarci, uglavnom nad drugim muškarcima. Od svega nasilja, nasilje nad intimnim partnerima u 15 posto slučajeva počinu muškarci, a u 39 posto žene. Iako su rjeđe počiniteljice smrtonosnog nasilja, žene ga čine uglavnom nad muškarcima - to radi čak 72 posto žena prijestupnica. Većina smrtonosnog nasilja počinjena je na privatnoj mikrolokaciji u večernjim satima i poslijepodne, vikendom ili u dan prije i poslije vikenda. Velika većina smrtonosnog nasilja ima samo jednog počinitelja i samo jednu žrtvu. U pogledu motiva, nešto više nasilja smišljeno je unaprijed negoli je učinjeno afektivno, otprilike polovica motiva ostaje nejasna, a zatim slijedi nasilje iz osvete i pohlepe, ističe se.

Skrivena veza nasilja i organiziranog podzemlja

"Unatoč lakšoj dostupnosti vatrenog oružja, zbog nedavnog ratnog naslijeđa u regiji, otkrili smo da je samo 13 posto počinitelja koristilo vatreno oružje, u usporedbi s čak 62 posto onih koji su koristili hladno oružje pa čak i 21 posto počinitelja bez oružja uopće", objašnjava izvanredna profesorica na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Getoš Kalac ističe da nije mogla utvrditi povezanost nasilja i organiziranog kriminala, odnosno da se i kod vrlo široke definicije toga pojma samo 1.6 posto svih počinitelja moglo barem donekle povezati s kriminalnim podzemljem. Razlog je što su u takvim slučajevima počinitelji često

nepoznati te ne ulaze u sudske spise pa stoga niti u uzorak istraživanja. Ona navodi da su čak u dvije trećine posebno okrutnih slučajeva žrtve žene i kao zanimljivost napominje da se u takvim slučajevima rijetko utvrdi da su počinitelji psihički poremećeni ili smanjene kaznene odgovornosti. Udio žena žrtava u manje okrutnim slučajevima smrtonosnog nasilja iznosi 28.5 posto, a muškaraca 71.5 posto.

Više od zapadne, manje od istočne Europe

Prema Hans-Jörgu Albrechtu, počasnom direktoru na Max Planck Institutu za poredbeno i međunarodno kazneno pravo, knjiga pokazuje rastuću sposobnost provođenja izvrsnih kriminoloških istraživanja i unaprjeđenja istraživanja ubojstava u smislu teorije prilagođene pojedinostima balkanske regije. Također, knjiga otkriva sliku smrtonosnog nasilja koja je u velikoj suprotnosti s popularnim predodžbama o Balkanu. U tim predodžbama Balkan je sklon nasilju zbog tradicije razbojništva i naslijeđa slabe države, što se pripisuje dugotrajnoj vladavini stranaca. Stope smrtonosnog nasilja su, istina, nešto veće na Balkanu nego na sjeveru, zapadu i u središtu Europe, ali su manje od stopa ubojstava koje su zabilježene u istočnoj Europi, u Americi, Africi ili dijelovima Azije, ističe Albrecht. Knjiga jasno pokazuje da se smrtonosno nasilje na Balkanu ne događa na ulicama i među strancima i da je rijetko posljedica sukoba u sivoj ekonomiji ili nasilne odmazde. Kao i u ostatku Europe, nasilje na Balkanu se danas uglavnom događa između intimnih partnera, dodaje Albrecht.

Kako uhvatiti stvarno nasilje?

On upućuje na to da kriminološki istraživački interesi u Europi sve više stavljaju u fokus određene podskupine žrtava ili počinitelja, što "može odražavati političke agende". Takav su, primjerice, slučaj rasprave o "femicidu". One pozivaju na povećanje kazni za ubojstvo žena, iako globalna studija o ubojstvima Ureda UN-a za droge i kriminal (UNODC) bilježi da su na globalnoj razini četiri od pet žrtava mladi muškarci, a jedna žena. Prikupljeni podaci nude bogatu osnovu za daljnju analizu i teoretiziranje koji se mogu proširiti na različita, a ponekad i politički osjetljiva pitanja koja danas obilježavaju područje istraživanja ubojstava, zaključuje Hans-Jörg Albrecht. Getoš Kalac iznosi niz dilema koje stoje pred istraživačima i to ne samo glede nedostupnosti podataka za istraživanje, nego i teorijske naravi, jer, ističe, kao i drugdje u Europi, i na Balkanu prilično velik udio ubojstava ostaje dobro skriven među prirodnim smrtnim slučajevima. "Mi ne bilježimo, a kamoli mjerimo sveukupnu stvarnost nasilja. Mi samo brojimo slučajeve koji se uklapaju u naša pojmovna određenja smrtonosnog nasilja", kaže Getoš Kalac i zaključuje: "Treba nekako uhvatiti i izmjeriti stvarno nasilje koje se događa u svakom incidentu i time se usredotočiti na opipljivo nasilje, a ne na njegovo tumačenje koja dolazi s različitih strana."